

FUZULİ
(Yedi ulum ozanlardan)

Yaşamı, Felsefesi ve Eserleri
(Şiirlerinde örnekler ve açıklamalarla)

Yazan: Süleyman ZAMAN

FUZULİ (1480–1556)

Gerçek adı Mehmet B. Süleyman'dır. Kimi kaynaklar Kerbelâ'da, kimi kaynaklarda Musul'da doğduğu belirtilmektedir. Doğum yılı kesinlikle bilinmiyorsa da, kimi kaynaklara göre 1480 (*Ana Britanica; ilgili Madde*) ; kimi kaynaklara göre ise 1495 (*İsmet Zeki Eyupoğlu; Alevi-Bektaşî Edebiyatı; sayfa 149*); kimi kaynaklara göre 1504 (*A.Celalettin Ulusoy; age; sayfa 53*) vs. gibi farklı tarihlerde doğduğu belirtilmiştir. Verilen bu farklı tarihlerden hareket ederek Fuzuli'nin 1480–1504 yılları arasında herhangi bir tarihte dünyaya geldiği söylenebilir. Fuzuli, Kerbelâ'da bulunduğu sıralarda veba salgını baş göstermiş, bu hastalığa yakalanmış ve 1556 yılında yaşama gözlerini yummuştur. Yaşamının son dönemlerini Kerbelâ'da geçirmiştir. Türbesi Kerbelâ'da Hz. Hüseyin Türbesi yakınında bir yere gömülmüştür. Hz.Ali'ye, Ehlibeyt'e düşkün ve Kerbelâ Kıyımına duyduğu sonsuz acıyla yaşamış olan Fuzuli, bedenini de Kerbelâ topraklarına sırlamıştır.

“Fuzulî, köken olarak Irak'a yerleşmiş Oğuz Türklerinin Bayat boyundan gelir. Yaşamının tamamı Mille, Bağdat ve Kerbelâ'da geçmiştir.” (*Dede Korkut ve Ahmet Yesevi'den Günümüze Uzanan Ünlü Alevi Ozanları; Mehmet Şimşek; Can Yay. 1. Baskı 1995 Sayfa 114*). Dar bir bölgede yaşamasına karşın, ünü birçok yere ulaşmış ve yaşadığı önemde, “Fuzulî” ismi İstanbul'da da duyulmuştur.

Yedi ulu ozanlar, içinde sayılan Fuzuli, Alevi Bektaşileri derinden etkileyen bilge bir ozandır. Onun sözlerindeki felsefi derinlik karmaşık ve anlaşılmaz olsa da Anadolu insanı tarafından önemsenmiş, yol önderlerince ayini cemlerde, muhabbetlerde hep anılır olmuştur. Şiirleri edebiyat kitaplarında ve kimi insanların belleklerinde yer edinmiş ve ölümsüz dizelerin yaratıcısı olmuştur. Fuzuli Divan Edebiyatı'nın en etkili ozanlarında birisidir.

Fuzulî, bir ömür boyu Hz. Ali'ye bağlı kalmış, onun türbesine hizmet etmiş ve buradan aldığı çok az parayla yaşamını sürdürmüştür. Fuzulî, Şah İsmail'e ve Padişah Kanuni Sultan Süleyman'a da kasideler yazmıştır. Kaside, Divan Edebiyatı'nın şiirlerindedir. Daha çok din ve devlet adamlarını veya etkili ve yetkili insanlara yazılan “övücü” şiirlerdir.

Mezarım üzere koymam mil, eğer kûyunda can versem

Koyun bir sâye düşsün üstüme ol serv-kametten

(Fuzuli; bu dizelerde şöyle diyor: Eğer ben köyünüzde ölürsem üzerime mil (yani verimsiz toprak, kum) koymayın. Koyarsanız uzunca bir selvi koyun, bu ağaç gölgelik yapsın. Gölgeden insanlar yararlınsın.)

Yukarıdaki dizelerinden de anlaşılacağı gibi, Fuzuli, doğanın dilini çözdüğünü, doğanın kendisi, kendisinin de doğanın bir parçası olduğunu dile getirmektedir. Fuzuli, bedeninin tekrar doğaya döneciğinin bilgisini, bilincimize sunmaktadır. Özü, insanlık için atan, bunun içinde, bir bitki, bir ağaç vs. olarak gelmek istediğini, bu bitkiden ve ağaçtan insanların yaralanmasını vurgulamaktadır. Bu anlayışın, temeline indiğimizde, son tahlilde, Tanrı+Doğa+İnsan bütünlüğüyle karşılaşırız. Bu anlamda Fuzuli, doğayla kendi arasında ayrılık bulunmadığını, kendi özüyle, doğanın özünün bir olduğunu,

dünyaya, bazen insan, bazen ağaç, bazen su, vs. olarak geleceğini belirtmektedir. Son çözümlemede ozanın Panteist bir bilince ulaştığını görmekteyiz.

Fuzulî'nin yaşamı, özellikle gençlik dönemi ve öğrenimi konusunda elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Şair Şiirlerinde kullandığı "Fuzulî" mahlasını, kendi şiirlerinin başkalarının şiirleriyle; başkalarının şiirlerinin de kendi şiirleriyle karıştırılmaması için aldığını söyler. Fuzulî, böyle bir takma adı kimsenin beğenmeyeceğini, bu ismi içerdiği anlam bakımından kimsenin mahlas olarak kullanmayacağını; bu "mahlası" başkalarının da kendisine uygun görmeyeceğini düşünmüştür. Ama yine de bu mahlası almıştır. Bu aslında bir ironidir. Kendisinin çok üretici ve yaratıcı olduğunu şiirleriyle ortaya koymuştur.

Bilindiği gibi Fuzulî "işe yaramayan", "gereksiz" "Fazladan olup boşu boşuna söylenen söz" anlamına gelmektedir. Şair bu ismi alarak, kendisini kibirden, büyüklük taslamaktan, gururdan vb. uzak olduğunu belirtmeye çalışmıştır. Bu duruş ancak büyük insanlara, olgun kişilere özgü bir davranış biçimidir. Fuzulî de, bu erdemli davranışı fazlasıyla buluyoruz.

Yine "fuzulî" sözcüğünün kökünün "Fazl" olduğu ve Fazl'ında "Fazilet" anlamını içerdiği için, şair bu ismi takmış olabilir. Faziletin günlük dilimizdeki ismi "erdem"dir. Erdem, insanın alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk gibi etik değerleri taşıması ve felsefi anlamıyla da insanın ruhsal olgunluğa erişmesidir. Şair, bu sözcüğü (Fuzulî'nin, iki karşıt anlamıyla da anılmak istemiş olabilir. Yaşamda ki duruşunun, bu sözcüğün kavramları içinde değerlendirilmesini istemiş olması da bir olasılıktır.

Fuzulî, Farsça Divanının ön sözünde şunları anlatır;

"Başka bir yönüyle de, Fuzulî; ilimler, fenler anlamına geldiğini, bundan dolayı kendisinin bu kavramlara uygun görüşler ve davranışlar sergilediğini iletmek ve amacının da bu olduğunu belirlemek için bu mahlası kullandığını söyler. Fuzulî bu amacına ulaştığını, hiç de avare ve işe yaramaz olmadığını, tam tersine taşıdığı kötü ad "Fuzulî" gibi kötü çıkmadığını, ürettikleriyle çok iyi sonuçlara ulaştığını, dikeninin gül, taşının ise gevher olduğunu; filozoflarla akli konularda sohbetlere girdiğini, söz söyleme sanatında ustalarla tartıştığını belirtir. (A.Celalettin ULUSOY; age'den aktarılmıştır.)

Fuzulî'nin yaşamı konusunda bilgi veren kaynaklar birbirini tutmamaktadır. Böyle olunca da genellikle söylence ve gerçek iç içe girer. Bunları birbirinden ayırma olanağı bulunmaz. Fuzulî ile ilgili bilgiler genellikle yapıtlarından, şiirlerinden edinilmektedir.

Zer nist si nist, güer nist, lâ'l nist

Hak est şî'r bende veli hak-i Kerbelâst (Ulusoy; age)

(Benim şiirlerim altın değil, gümüş değil, elmas değil, kırmızı renkte değerli taş değil, tam tersine topraktır, fakat Kerbelâ toprağıdır diyor. Ozan burada kendisini Kerbelâ topraklarında yaşadığını açıkça vurgulamaktadır.)

Yapıtlarından anlaşıldığına göre Fuzulî, iyi bir öğrenim görmüş, özellikle İslam bilimleri, tasavvuf, İran edebiyatı konularında kendini yetiştirmiştir. Şiirlerinde görülen kavramlardan simya, fizik, gökbilim ve Okültizm (gizli bilimler) konularıyla ilgilendiği de anlaşılmaktadır. İslam bilimleri içinde hadis, fıkıh, tefsir ve kelim üzerinde durduğu, gene yapıtlarında yer alan kavramların incelenmesinden ortaya çıkmaktadır.

Fuzulî'nin, Türkçe, Arapça, Farsça dillerini çok iyi bildiği anlaşılmaktadır.

Fuzulî, İran şairlerinden Hafız, Türk şairlerinden de Nesimi, Nevâî ve Necatî'den etkilenmiş ve onların şiir anlayışını, duygu ve düşüncelerini benimsemiştir.

Fuzulî, Şii inancına bağlı birisidir. Şiilik, On iki İmam'a bağlılık ve Hz. Ali'yi ilk Halife olarak görmektir. Bu anlamda Şiilik, Hz. Muhammed soyundan gelenlerin

yürüttüğü bir mezheptir. Fuzulî, bu mezhebe bağlı kalmış ve on iki İmamlara derin bir bağlılık duymuştur.

Fuzulî, şiirlerinin genelinde Tasavvuf ve Bâtınlık konularını işlemiştir. Ali sevgisi çok üst derecededir. Şiirlerinde Hz. Ali sevgisini ve kişiliğini işlemiştir. Fuzuli'ye göre, Ali, erdemli, bilgili, olgun, gönül gözü açık, sevgi dolu, yiğit ve yetkin bir insandır. Böylesi bir insana da ancak sevgi ve saygı duyulur. Fuzulî de yaşamı boyunca bu ilkleri savunmuş ve inandığı değerlere bağlı kalmıştır.

Sukr-i Huda ki saye fekendest ber serem

Âşık ı sadık benem, Mecnunun ancak Murtaza Ali (Hüseyin İlhan; Alevilik İnanç ve Kültür, Barış Mat.2005 Sayfa; 36)

(Allah'a şükür ki; Murtaza'nın (Hz. Ali'nin) varlığı beni korumasına almıştır. Murtaza, bir gölge gibi benim geleceğime yön vermekte ve bana önder olmaktadır. Benim Mecnun'um Murteza'dır (Hz. Ali'dir.) Benim en büyük aşkı, Murteza'ya duyduğum aşktır.)

Fuzuli, bu dizelerinde Hz. Ali'ye duyduğu derin sevgiyi böyle dile getiriyor. Hz. Ali, ozanın en büyük aşkı, en sevdiği ve bağlandığı kişi olmuştur.

Fuzuli'nin dünya görüşünü, evrene ve insana bakışını şiirlerinde çözümlenmek olasıdır. Fuzulî, insana ve varlığa sevgiyle bakar. Sevgi her şeyi çözen, yaşamı anlamlı kılan bir eylemdir. Ona göre şiirin özünü de sevgi oluşturur. Sevgi olmasa insan yaratıcı işlevini yitirir. Şaire göre "Bilimsiz şiir temelsiz duvar gibidir, temelsiz duvar da değersizdir" Bu anlamda var oluşun itici gücü sevgidir. Sevgi, insan ilişkilerinin kurulmasında, yaşamın süreklilik kazanması için, en önemli itici güçtür. Sevgisiz yaşamın değeri olmaz. Hayat, severek ve sevilerek anlam kazanır. Sevgi, çeker, bütünleştirir, yakınlaştırır, insanın insan olduğunun bilincini sunar.

İlm kesbiyle paye-i rif'ât

Arzuyu muhal imiş ancak. (Ulusoy, age.)

(Bilim sonradan kazanılmış bir rütbe, derece, aşamadır. İnsan bilgi birikimiyle yücelik kazanır. Bu da ancak istekle, iradeyle olacak şeydir.)

Ozan bu dizelerde, sonradan kazanılmış bilgiyle, özde var olan ve sezgiyle içten gelen bilgi aynı olamaz demektedir. Fuzuli, bir şeyin özünde olan şey, çok daha değerli ve yücedir. Çünkü birisi zaten özünde var ise, bedeninde veya özünde olmayanı, bedene veya öze katmak için emek ve çaba gerekiyor. Eğer bir insan, emek ve çaba göstermezse gerekli bilgileri kazanamaz. Bu nedenle, kişinin özünde var olan şey, çok daha değerli ve üstündür diyor.

Fuzuli, sezgiyi, bilimden üstün gören bir duruş sergiler. Bilimsel bilgiyi zahmetli ve zorlu olarak görüyor. Oysa bir insanın gönül gözü açık ve sezgisel yetisi gelişmişse bu daha çok önemlidir diyor. Sezgiyi, bilimsel bilgiden daha üstün gören şair, aşk kavramını tüm düşünsel yapısının temeli koymaktadır. Fuzuli'nin, bu anlamda çok geniş ve derin bir sezgi veya hayal gücünün olduğunu görüyoruz. Bu dizelerde, idealist bir duruş gösteren şair, sanki dış dünyanın, maddi olguların ve olayların kesin etkisini dışlıyor. Daha önceki sayfalarda, panteist bir anlayışı savunan Fuzuli, burada insanı yalnızca "ruhsal" bir varlık olarak değerlendirmektedir. Burada bilimi ve aklı dışladığını, aşkı, sezgiyi ve sevgiyi her oluşun önüne koyduğunu görmekteyiz. Bu durum, özünde tüm "ruhçu" düşünürlerde ve şairlerde görülen bir durumdur. Oysa irade, istek, insanın eksikliği üzerinden uyanan bir sonuçtur. Bedenin eksikleri vardır, bunu tamamlamak için, bilinci uyarır ve bu uyarma sonucunda oluşan isteğe göre karar mekanizması devreye girer. Acıkan insan yemeğe, susayan ise suya, üşüyen ateşe, terleyen rüzgâra vs. yönelir. Bu davranışları belirleyen, bedenimizde oluşan eksikliklerdir. Besinlerimizi ve gereksinim duyduğumuz her nesneyi dış dünyamızdan alırız. Sevgi de özünde, eksiklik duyulan nesneye yönelme isteğidir. Buda bedenimizde ki eksiklikten

kaynaklanır. Cinselliğe yönelten sevgi ise, tamamen üremeye dönüktür. Bundan dolayı nesnel dünyayı yok saymak yanlışır.

Aşağıdaki dizelere bakalım:

Her ne var, aşk imiş âlemde

İlim, bir kil ü kâl imiş ancak

(*Evrende en temel olgu aşktır/ Bilim ise aşkın yanında yetersiz, hatta dedikodu gibi kalır.*)

Fuzulî; evrenin temelinde ve oluşun özünde aşk olduğunu söylüyor. Aşkı, maddeyi ve oluşu harekete geçiren güç olarak görüyor. Aşkın yanında bilimin çok boş olduğunu vurguluyor. Şaire göre aşk var edici güçtür. Bilim ise onu anlamaya çalışan bir yöntem olarak değerlendiriyor.

Fuzulî'ye göre, aşk olmadan oluş olmayacağına göre, aşk aynı zamanda bilimi de yaratan bir işlev konumuna gelmektedir. Aşk varlığın meydana gelmesini sağlar.

Oysa varlık olmadan, bilinç, bilinç olmadan da bilim olmaz. Esasında aşk, eksik olanı tamamlamaya yönelmenin kavramsal adıdır.

Şaire göre, söze dökülen her şey dedikodu konumuna düşer. Gerçeği yaşamayan biri, yaşamadığı bir şeyi, yaşamış gibi konuşursa veya iki kişi arasında konuşulan bir söz, bir başkasına anlatıldığında bu dedikodu olur.

Fuzulî, bilim olayları anlama yöntemidir. Aşkı anlamaya bilimin yöntemi yetersiz kalır, demektir. Şair, aşk bir duygu durumudur, oysa bilimde duygu değil, nesnellik vardır. Aşkı bilimle tanımlamaya çalışmak dedikodudan başka bir şey olmaz. "*Evrende, her şeyin kaynağı sevgi, sevgi dışında kalan bilimin ise bir dedikodu*" olduğu yönünde, bir yargıya varır. Sevginin dışında, şairi etkileyen ise üzüntüdür. Söz konusu üzüntünün kaynağı, sevgiliye kavuşamama, derin bir özlem, ondan ayrı kalış vs. gibi olgulardan kaynaklanmaktadır. Fuzulî'nin, üzüntünün, ayrılık acısının, kavuşma özleminin odaklaştığı başlıca yapıtı Leylâ ile Mecnun'dur. Burada seven insan, bütün varlığıyla kendisini, sevdiği kimseye adamıştır. Ancak, sevilen kimsede yoğunlaşan sevgi, tanrısal varlığa ulaşmayı erek edinmiş derin bir özlem niteliğindedir. Bu durumda, sevilen insan bir araç, onun varlığında görünüş alanına çıkan Tanrı, tek erektir. Fuzulî, bu dizelerde, yeni-Plâtonculuktan beslenen tasavvufun, insan-Tanrı anlayışına bağlı kalarak, varlık birliği görüşünü işlemiştir. Ona göre gerçek varlık Tanrı'dır. Bütün nesnelere ve onları kuşatan evren, Tanrı'nın, görünüş alanına çıkmasından başka bir şey değildir. Bu nedenle yaratılış, tanrısal varlığın görünüş alanına çıkışı, bir ışık (nur) olan Tanrı'nın özünden dışa taşmasıdır (sudûr).

"Zihî zâtın nihân u ol nihandan mâsivâ peydâ."

(*Senin özün gizlidir, bu görünen evren o gizli özünden var olmuştur.*)

Fuzulî'nin, anlayışına göre insan, "*seven bir varlıktır*", bu sevgi Tanrı ile insan arasındaki bağın özünü oluşturur ve ayrıca insanın Tanrı'ya yaklaşmasını sağlar. Bu nedenle de insandan başka seven bir varlık yoktur.

Varlık türlerinin en yetkini, en olgunu olan insan, Tanrı'nın gören gözü, konuşan dili, duyan kulağıdır. İnsanda, Tanrı istenci dışında bir eylemi gerçekleştirme olanağı yoktur. İnsan biri gövde, öteki ruh olmak üzere iki ayrı özden kurulu bir varlıktır. Gövdenin toprak, yel (hava), od (ateş) ve su gibi dört oluşturucu ögesi vardır. Ruh ise tanrısaldır. Ruh gövdede, gene Tanrı buyruğuyla bir süre kaldıktan sonra, kaynağına, tanrısal evrene dönecektir, bu nedenle ölümsüzdür. İnsanın, yeryüzünde yaşadığı süre içinde, ruhunun kutsallığına yaraşır biçimde davranması, doğruluk, iyilik, erdem, güzellik gibi değerlerden ayrılmaması, özünü bilgiyle süslemesi gerekir.

Ey güzel zâtın, maarif birle tezyîn ede gör.

(*Ey güzel, özünü eğitte, gönlünü güzel değerlerle süsle de, gör*)

Fuzûlî, "maarif" adını verdiği gönül bilgisini, kişinin özünü ışıktandıran bir kaynak olarak değerlendirerek, bir güzelin ne yapması gerektiği konusunda öğütte bulunuyor. Güzel olanın, özünü de güzel kılması, bunun içinde güzel değerlerle süslenmesi gerektiğini vurguluyor.

Fuzuli'nin, ahlakla ilgili görüşlerinin temelini oluşturan, doğruluk, iyilik ve erdem gibi üç öğedir. Bu üç öğenin karşıtı, baskı (zulüm), ikiyüzlülük (riya) ve bilgisizliktir (cehl).

*Selam verdim rüşvet degüldür deyü almadılar
Hükm gösterdim faidesüzdür deyü mültefit olmadılar
Eğerci zâhirde suret-i itaat gösterdiler
Amacı zebâb-ı hâl ile cem-i sualime cevap vermediler.* (Özmen age,

391)

(Selam verdim, rüşvet değildir diye almadılar/Kararlılık gösterdim, faydasızdır diye dikkate almadılar/Meğer görünüşte uyar gibi davrandılar/Ama bütün sorduklarıma hal diliyle karşılık verdiler.)

Bu dizelerden de anlaşılacağı gibi, Fuzuli, döneminde ki toplumsal olaylara karşı da kayıtsız kalmamıştır. Bir şair duyarlılığıyla, zamanın yöneticilerine, devleti yönetenler tarafından yapılan olumsuzlukları, uygulanan haksızlıkları, görevini kötüye kullananları, dönen dolapları şikâyet etmiştir. İş yapmak için "rüşvet" isteyenleri, Şikâyetname düzenleyerek şirleştirmiştir. Fuzuli, toplumsal bir yaraya parmak basarak, halkın o kadar yoksulluğuna aldırmayanlar, çalıştıkları işi hak etmeden ücret alanlar, işin özüne değil, görüntüsüne değer verenler vs. her dönem var olmuştur ve var olmaya da devam edecektir. Çünkü bu toplumsal yapıyı ve toplumsal işbölümünün doğurduğu bir sonuçtur. Fuzuli, bu durumu ahlaka, dürüstlüğe, hakkaniyete, adalete uygun düşmediğini belirtmektedir. Hele bu olumsuz davranışları inancı kullanarak (şekle, biçime dini bir görüntü vererek) yapanları eleştirmekte ve "bu yapılanların İslam"a uygun düşmediğini vurgulamaktadır.

Fuzuli, Türkçe Divan'ında da: "*Zalimin zulüm ile akçe toplayıp, sonra da yardım edermiş gibi, başkalarına dağıttığını, oysa cennete rüşvetle girilmeyeceğini*" belirtmiştir.

Görünüşe değil öze, esasa değer veren Şair, egemenlerin, zalimlerin, nice haksız yöntemlerle, baskılarla, zor yoluyla, sömürüyle vs. büyük zenginlikler elde ettiklerini dile getirmiştir. Zalimlerin her zaman ikiyüzlü davrandıklarını; bunların bazen, iyilik yapmak adına, zorla elde ettikleri kaynaklardan bir kısmını dağıttıklarını, oysa bunu da çoğu kez öbür dünya da rahat, huzurlu olmak ve "cennet"e gitmek adına yaptıklarını vurgulamaktadır. Fuzuli, bu tür yapay ve aldatıcı davranışın gösterişten ibaret olduğunu söylemekte ve "cennet"e rüşvetle girilemeyeceğini belirtmektedir.

Fuzuli'ye göre, yeryüzü bir alışveriş yeridir, herkes elindekini ortaya döker. Bilgiyi seven, erdem ve beceriyi, dünyayı seven de altını ve gümüşü sergiler demiştir. Burada görüldüğü gibi, Fuzuli, çağının toplumsal olaylarına da ilgi duymuş ve yapılan olumsuzlukları ve haksızlıkları dile getirmiştir.

*Hakir bakma bana, kimseden sığınma kemem
Fakir-i Padişah asa geda-yı muhteşem
Ne mülkü mal bana çarh verse memnunem
Ne mülk-ü madlen azade kılma mahzunem (Şimşek; age)*

(Küçük, hor görme beni, ben kimseye sığınmam; yoksul kalsam da Padişah'tan asla dilenmem; bu çarkı döndürmek, yaşamı sürdürmek için tüm dünyayı da bana verseler asla memnun olmam ve beni maldan eksik bıraksalar da hiç üzülmem.)

Şair, kendisine maaş bağlayan ve sonra da bu maaşı kesen, Padişah Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı bu dizelerde, padişahı eleştirmiş ve onun bağladığı maaşa

tenezzül etmeyeceğini belirtmiştir. Burada yapılan haksızlığa gösterilen onurluca bir duruş bulunmaktadır. Şair, padişah'a: "*Bana bütün dünyayı da verseniz, inançlarımdan ve görüşlerimden asla ödün vermem*" diyerek, bu konudaki kararlılığını göstermektedir. Şair'in bu duruşu, onun yaşama, insana ve dünyaya bakışını açıkça göstermektedir. Malda, mülkte gözü olmadığını vurgulayan ozan, sözün gücünü kullanarak bunu edebi bir şekilde ortaya koymuştur.

Dehr bir bâzârdır her kim metân arz eder

Ehl-i dünya sîm ü zer ehl-i hüner fazl u kemal.

(Dünya büyük bir pazardır. Bu pazarda kim ürettiğini, malını iyi tanıtırsa, o mal iyi satar. Dünyayı bilerek, öğrenerek, severek, onu altın ve gümüş değerine getirebiliriz. Bunun için de beceri ve bilgi gereklidir. Bilgiyi arıtmak, gerekli yeterliliğe ulaşmak var olanla yetinmemekle olasıdır. Olgun ve erdemli olmanın yolu budur.)

Fuzûlî, dünya mekânını büyük bir pazara, insanların birbirleriyle yaptıkları her türlü görüş, düşünce ve tartışmaları da bu pazarda değer bulan "mal" a benzetir. Şaire göre, bu pazarda kişinin, düşüncelerinin veya görüşlerinin değeri, ancak onun ileri sürdüğü bilgiyle ölçülebilir. Kendisini iyi yetiştiren, sürekli araştırıp sorgulayan ve kurgulayan insan, her zaman başka kişilerin düşüncelerine üstünlük sağlar. Bu durum inançta da böyledir. Esasında, inançta temel olan, dürüstlüğü, güvenin ve sevginin insanın özünde egemen olmasını sağlamaktır. Gerçek inanç, bu temel değerlere bağlı kalmakla gerçek yerine oturur. Fuzuli, yaşamında bu değerleri hep savunmuştur. Ona göre oruç, namaz, zekât gibi görevler, gösteriş için değil, kişinin özünü kötülükten arındırmak, olgunlaştırmak için olmalıdır. Oysa kimim insanlar her dönem dinin değerlerini, kendi çıkarları için kullanmaktan çekinmemişlerdir. Geçmişte de, günümüzde de İslam Dini'nin temel ilkelerini ve değerlerini, bir çıkar aracı olarak kullanan ve onu gerçek zemininden uzaklaştıran birçok insan olmuştur.

Fuzuli, Beng ü Bade isimli eserinin belirli bölümlerinde Hz. Ali ve Şah İsmail'i övmüştür. Bu eserde geçen Beng, II. Beyazıt'ı, Bade ise Şah İsmail'i (Hatayi'i) simgeler. Beng esrar, afyon anlamına gelirken, Bade ise şarap anlamına gelmektedir.

Kısıktır orada esrârın sesi

Şarâbın eline geçer galebe

Göstermiş cemîle Şah İsmâile

Şâh şarâb içerde Bâyezid bengi. [http://turkoloji.cu.edu.tr/Ali Yıldırım](http://turkoloji.cu.edu.tr/Ali_Yıldırım).

Yukarıdaki dizelerde II. Beyazıt'la, Şah İsmail'i karşılaştıran Fuzuli, Şah İsmail'i övgüler dizmekte ve onu şarapla simgelemektedir. Şarap, gençleştirici, coşturucu, sakinleştirici, enerji verici ve güçlendirici; esrar ise, uyuşturucu, miskinleştirici, yaşlı kılıcı, güçsüzleştirici ve yorgunluk-bitkinlik verici bir anlamı içerir. Şarap, bedene güzel duygular ve besleyici değerler; Beng ise, kötülük, hasatlık, dert katar. Şarabı içen güven duyar ve kazanmaya yakındır. Bengi içen ise güçsüzdür ve yenilmeye daha yakındır. Fuzuli, Şah İsmail'in (Hatayi'nin) yanında yer almış ve ona övgüler dizmiştir.

"Fuzuli bir gönül eridir, duygusal ağırlığı vardır, evreni sevgiyle özlemden kurulu bir alan diye görür. Onun kullandığı kavramlar da İslam ülkelerinde şiirin ortak sözcükleridir, değişen yalnızca Fuzuli'nin konuyu işleyiş biçimidir." (*İsmet Zeki Eyüboğlu; Alevi-Bektaşî Edebiyatı; sayfa 151*)

Fuzûlî'nin dili Azeri söyleyişidir, bu yönüyle, özellikle Nevâî ve Nesimi'yi anımsatan bir nitelik taşır. Şiirde, uyumu sağlayan öge, genellikle sözcükler arasında oluşan ses benzerliğidir. Aruz ölçüsüne uymayan, Türkçe sözcüklerde görülen, uzatma ve kısaltmalar Arapça ve Farsça sözcüklerle uyum içine girer. Şiirde, biri ses uyumu, öteki anlam olmak üzere, iki temel öge, dizeler arasındaki, düzeni ve bağlantıyı sağlar.

Fuzuli, Farsçanın şiire daha yatkın bir dil olduğunu, Türkçe şiir söylemenin güçlüğüne ileri sürmesine karşılık, yazmış olduğu Türkçe şiirlerin de, daha çok başarılı olmuştur.

Hadikatü's-Süedâ (**saadete, mutluluğa erenlerin bahçesi**) adlı yapıtında şiir söylemeye pek elverişli olmadığını söylediği Türkçeyi, başarıyla kullandığını, bu dille güçlü dizelerden oluşan şiirler yazdığı görülmüştür. İleri süren Fuzûlî, değerli eserler üretmiştir. Burada, halk dilinde geçen kimi sözcükler, deyimler ve atasözleri de önemli bir yer tutmuştur. Burada, kimi şiirlerinde Kuran ve Hadislerden alıntılar yaparak dizelerin anlamını güçlendirmiştir.

Divan şiirinin bütün ölçülerini, biçimlerini kullanan Fuzûlî'nin yaratıcı gücü, düşünce derinliği, söyleyiş akıcılığı daha çok gazellerinde görülür. Kerbelâ olayıyla ilgili şiirlerinde üzüntüyü çok geniş boyutlar içinde ele alan şair, bu duyguyu şiirin bütününe yayar ve inanan, seven insanı "*acı çeken varlık*" olarak gösterir. Bu tür şiirlerinde sevgi ve aşk birbirini bütünleyen iki öge niteliğine bürünür.

Leylâ ile Mecnun adlı yapıtında işlenen, sonsuz özlem, ayrılıktan duyulan acı ve ağıt özelliği taşıyan şiirlerinde, ölüm karşısında duyulan derin sarsıntıya dönüşür.

Şiir, Fuzûlî için, düşünceleri, duyguları ortaya koymaya, insanı anlatmaya, kimi sorunları sergilemeye yarayan bir yaratıdır. Fuzuli'ye göre, şiir, yalnız şiir olsun diye söylenmez. Şiir aynı zamanda bir varlığın görüşünü dile getirmeyi amaçlar. Şiiri oluşturan temel etmen ise, uyum, düzen, özlü ve anlamlı sözlerdir. Söz ile kişi kendini ortaya koyar. Öte yandan söz, aynı zamanda bir yaratma ögesidir:

"*Bû ne sırdır, kim eder her lahza yoktan var söz*". Diyen şair, sözün anlamını da ortaya koymuştur. Şaire göre, söz, onu söyleyenle bağlantılıdır. Dile gelen ve söylenen sözün içeriği, derinliği, anlamı ve verdiği ileti, kişinin bulunduğu bilgi ve duygu aşamasını, değer basamağını da gösterir.

Artıran söz kadrini sıdk ile kadrin artırır

Kim ne mikdâr olsa ehlin eyler ol mikdâr söz

(*Sözün değerini arttıran, özenle seçilen, ağırlığı ve ölçülü olan, inanılır ve içten bir şekilde söylenen sözdür//Kim ne konuşursa, ne kadar çok söz ederse etsin, önemli olan sözün çok konuşulması değil, o sözün içerdiği anlam ve o sözün ağırlığıdır.*)

Dizelerinde sergilenen düşünceye göre sözün değerini arttıran kendi değerini artırır, kişinin kendi neyse, söylediği sözle açığa vurduğu da odur. Söz kişinin aynasıdır.

Fuzûlî, kendinden sonra gelen Türk Divan şairleri arasında Bâkî, Ruhî, Neşât, Nedim ve Şeyh Galib vs. gibi sevgiyi, şiirlerinin odağı durumuna getiren şairleri etkilemiştir. Öte yandan kimi Alevi ozanlarca da bir "*inanç ulusu*" olarak benimsenmiş, saygı görmüştür.

Her dil ki esir-i gam-ı hicran olmaz

Şayeste-i zevk-i vasl-ı canan olmaz

Her dert ki var, var dermanı veli

Bidertlinin derdine derman olmaz (Şimşek age)

Fuzuli, bu dizelerde, her dilde, her insanda, yaşamın her alanında, acı keder, üzüntü eksik olmaz, zevke, sefaya ulaşan insanlar eğer kendi varlıklarının bilincine varamaz, nefislerinden kurtulamazlarsa onların gerçek dostu, gerçek cananı bulması olası değildir diyor. Dünya nimetlerine körü körüne bağlanmanın, insanı mutsuz edeceğini vurguluyor. Oysa her derdin dermanı da vardır. Yeter ki o derdi var edenin ne olduğunu bilsin ve o derde derman olacak olan ermiş, bilgini, arifi tanınsın. Ama derdine dert aramayan kimse, derdine derman bulamaz. Oysa insan sorgulayan bir varlıktır. Her şeyin kendi karşıtlığını yarattığını bilmesi, kişiyi bilgisizlikten kurtarır diyor.

Fuzuli behre vermez taat-ı nâkıs nedir cehdin

Kerem kıl zerki taat suretinde hadden aşurma (İsmet Zeki Eyüboğlu; Türk Şiirinde Tanrı'ya Kafa Tutanlar; Kaynak Yay. 3. Baskı.1995)

(Ey Fuzuli, ne uğraşırısın, eksik tapınmada yarar yok/Kendine gel, ikiyüzlülüğe tapınma, ibadeti kendi özüne yap, gösterişten kaşın ve hiçbir şeyi aşırılığa vardırma.)

Gösterişe, biçime kaçan tapınmayı eleştirerek, insanın özünün önemli olduğunu belirtiyor. İnsanın, kendi özünden sıyrılıp, aşırıya kaçacak şekilde, gösterişe yönelik yaptığı her çeşit tapınmanın aslında ikiyüzlülük olduğunu söylüyor. Fuzuli, bu tür tapınmanın kişiye hiçbir yarar getirmeyeceğini ve aldatıcı olduğunu anlatıyor.

Sakın gönlüm yıkarısın, pendden dem urma ey nasih

Hevâ-yi nefis ile mülkü viran eylemek olmaz. (Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı 2007 yılı takvimi; 3 Ocak)

Sakın gönlümü kırma, gönlümü kırdıktan sonra nasihat edip, boş sözler söyleyip, kendini affettirmeye çalışma. İnsan gönlünü kırmak, Tanrı'nın gönlünü kırmaktır. Çünkü insan bir sevgi varlığıdır. Gönül ise o sevginin köşküdür. Ana kaynağıdır.

Bir anlık öfke, önlenemez istek ve tutku yüzünden, insan gönlünü (insan gönlü en büyük mülktür, varlıktır) yıkmak, onu kırmak, üzüntüye sokmak doğru olmaz. İnsanı sevmek en temel görüş ve duruş olmalıdır. Sevgi yaratan ve üretendir. Sevgi var olana yeni şeyler katandır. Sevgi var oluşun temel kaynağını bilme eylemidir. Sevgi, bir insanın herhangi bir şeyi kendi bedeninde duyumsaması, ona ulaşmaya çalışması, onunla birleşmek istemesi ve onu kendisine katmak için ona yönelmesi ve onu elde etmek için eylemde bulunmasıdır. Sevgi, kendisinde bulunmayı, kendi özünde duyumsaması ve gereksinim duyduğu şeyi kendisine katmaya çalışması ve onu kendi özüne katarak onunla birleşmeye yönelmesidir. Kişinin açlığını duyduğu bir nesneyi kendisine bağlama isteğidir sevgi.

Çekirdeğin elektronu kendisine çekmesi, elmanın yenmesi, suyun içilmesi vs. sevginin eylemsel halidir.

O halde, sevgi, yaşatmak, korumak, oldurmaya çalışmak, üretmek, var olana yönelmek, beslemek, büyütme ve sağlıklı kılmaya çalışmaktır. Fuzuli, tüm bu güzel değerlerin tanrısal olduğunu ve insan gönlünde yaşadığını ve yaşatıldığını, bundan dolayı da insan gönlüne sevgi beslenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Fuzuli, aynı zamanda, “*insan gönlünün*” kırılmaması ve insanın, dünya nimetlerinin kölesi olmaması gerektiğini de vurgulamaktadır. Var olan nimetlerde herkesin hakkı vardır. Hiç kimsenin, bu nimetleri sahiplenme hakkı yoktur. Bu durum tanrısal güzelliklere ve değerlere uygun değildir.

Kemal-i hüsn viribdür şarab-ı nâb sana

Sana hâlâdır ey muğ-bece şarâb sana; (Eyüboğlu; İsmet zeki; Türk Şiirinde Tanrıya Kafa Tutanlar; Kaynak yay. 3.Baskı.1995 Sayfa; 7)

Fuzuli, bu dizelerde Şarabı övüyor. Şarap burada Bâtını anlamında kullanılarak, kişinin kendinden geçip Tanrı'ya ulaşmasını sağlayan bir sıfat konumunda bulunuyor. İnsanın yetkin, bilgili, olgun, erdemli ve ergin olabilmesi için, oluk, oluk şarap içmesi, şarabın verdiği güzel, saf ve temiz duygulardan edinmesi gerektiğini dile getiriyor. Şair, şaraba yasak koyanları eleştiriyor. Şarabın, şarabı içen kişiye helal olduğunu, şarap içmekten korkmamak gerektiğini belirtiyor.

Tasavvufta şarap içmek, dem almaktır. Dem almak ise, insanın bilgilenmesi, girdiği yolun, yol bilgilerini ve öğretilerini öğrenmesi, bilinçle dolması, kendi kendini aşması, Tanrı'ya kendi özünde bulacak düşünsel besini alması demektir. Fuzuli, dizelerinde, şarabı bu anlamda kullanmaktadır. Ayrıca, şaraba yasak getiren inançları ve görüşleri de eleştirmektedir. Çünkü şarap bu dünyanın bir gerçeğidir. Varlığı görülen, duyulan, besleme değeri olan, insana haz katan somut bir besin çeşididir. Var olan bir şeyi yasaklamak, ona yok saymak softaca bir duruştur. Tüm bunlara karşın,

her şeyin aşırısı da zararlıdır. Ekmeği de fazla yediğimizde, metabolizmamızda olumsuzluklar oluşur. O halde zararlı diye bir nesneyi, bir eylemi yasaklamak düz mantığın ürünüdür. Çünkü zarar dediğimiz şey, insanı sağlıksız, kişiliksiz, kimliksiz bırakan, insan bedeninin ve düşünsel yapısının bütünselliğini bozan, bedenle-ruhsal yapı arasında dengesizlik yaratan vs. her değerdir. Bu anlamda aldığımızda da, insan bedeninin ve ruhsal yapısının bütünselliğini bozan o kadar çok nesne ve uygulama var ki, ama dış dünyanın bir gerçekliği olarak o değerlerden uzak kalma olasılığımız yoktur. En azından atmosferin yapısının bozulması bile, bedenimize ve ruhsal yapımıza o kadar çok zarar veriyor ki, ama bu olgunun dışında olamıyoruz.

Tüm bu gerçeklere karşın, her şeyin aşırısına kaçmamak, insanları bu yönde eğitmek, en doğru davranış olacaktır. Olaylara akıl ölçüğünde bakmak, insanı her zaman bilimsel ve gerçek olana götürür. Fuzuli'de bu yöntemle “şarap” olayına bakmaktadır.

*Selam verdim rüşvet degüldür Deyü almadıla
Hükm gösterdim faidesüzdür Deyü mültefit olmadılar
Eğerci zahirde suret-i itaat gösterdiler
Amma zebâb-ı hal ile cemi-l sualime cevap vermediler. (Ulusoy; age.Sayfa;*

55

Fuzuli yukarıdaki dizelerde, laçkalaşan, rüşvet almadan iş yapmayan, her şeyi parayla değerlendiren... vs. bürokratik anlayışı ve ahlaki bozulmayı anlatmaktadır. Demek ki bu tür (çalışmadan para kazanma, para almadan görevi olan işleri dahi yapmama, asli görevi olan devamlı işini bile karşılık almadan yerine getirmeyen, işi savsaklayan) davranışlar Fuzuli'nin yaşadığı dönemde de geçerliymiş. Bugün de aslında değişen pek bir şey yok. Niyet aynı, sadece insanlar, mekânlar ve yöntemler farklı. Maddi bir yarar sağlamadığı için verilen bir selamı bile alamayacak kadar paracı insanların olduğunu söyleyen şair, yukarıda ki dizede bunu çok özlü bir şekilde dile getirmiştir. Fuzuli, güler yüzle, insani davranışlarla yaklaştığım halde, onlara bu davranışım yarar sağlamadı; benim bu davranışım onları ilgilendirmedi bile. Ama bana açıkta, herkesin önünde, sahte davranışlar, uyumlu tavırlar gösterenler; gerçek anlamda, iç dünyalarında farklı niyetlerle yaklaşarak, güzel ve anlamlı sorularına yanıt vermediler diyor. Yani Fuzuli, yöneticilerin elinden bayağı çekmiş. Rüşvet almadan iş yapmayan yöneticilerle başı derde girmiş ve acı çekmiştir.

*Var ümidim feyz-i devletten Fuzuli lim müdâm
Tâ dilimde kuvvet-i nutk-u tenümde cân var
Dem uram evsaf-ı evlad-ı Ali'den nitekim
Medh-i evlad-ı Ali müstevcib-i gufran olur (1. Uluslar arası Hacı Bektaş
Veli Sempozyumu Bildirileri; HBVAKV; Yay.2000; Kerbela ve Fuzuli'ye dair; Doç. Dr.
Bülent YORULMAZ'ın makalesi; sayfa; 398)*

(Fuzuli, huzurun, barışın, bereketin, zenginliğin sürmesi için devletten umudum var/bedenimde can olduğu sürece, dilimde güçlü sözlerim çıkacak/Ali, üstün özelliklere sahip birisi. Ali'nin yol sürücüsü olarak benden gelişigüzel sözler beklemeyin/Ali'nin bu evladına acıyın, onu övün, onun için gereken de budur.)

Fuzuli bu dizelerde, barışı, dostluğu, zenginliği savunmuş ve var olan haksızlığı giderebilecek, bir devlet yapısından söz ediyor. Bu umudunu da sürekli taşıyor. Kendisi kararlı bir şekilde her türlü haksızlığa karşı çıkacağını ve yaşadığı sürece de bu konumundan ödün vermeyeceğini anlatıyor. Fuzuli, gelişigüzel sözler söylemediğini, bu kadar güçlü söz etmesinin nedeninin Hz. Ali'nin görüşlerini benimsemesinden ve onun yüksek özelliklere sahip olmasından kaynaklandığını belirterek; insanların bu durumu

anlamasını, gereksiz sözlerden kaçınılmasını; insanların acıma duygusuna ve bağışlama yetilerine egemen olmalarını istemektedir.

İmam Hüseyin'in ve 72 yandaşının korkunç bir şekilde kıyım uğramaların büyük bir acı duyan Fuzuli, yaşamı boyunca bu acıyı özünde yaşamıştır. Onurlu ve yiğitçe duruşun simgesi olan Hz. Hüseyin'e ve onun yiğit yandaşlarına, yapılan insanlık dışı davranışı lanetlemek, insani duyguları taşıyan herkesin yapması gereken bir davranış olmalıdır. Çünkü, Hz. Hüseyin ve Kerbelâ, zalime biat etmeyen ve onun zalimce davranışına yiğitçe direnen bir duruşun simgesidir. Bu simgeyi yaşatmak her insanın görevidir. Fuzuli de bunu yapmıştır.

Kerbelâ'nın anlamı, iyi ile kötünün, zalim ile mazlumun, lanetli ile kutsalın, karanlık ile aydınlığın, onurlu ile onursuzluğun, gerçek ile yanlış olanın vs. hesaplaşmasıdır. Hz. Hüseyin burada kutsallığı, mazlumu, aydınlığı, onurlu ve yiğitçe duruşu, iyiyi, mazlumu vs. temsil etmektedir. Fuzuli'de bu değerleri özüne taşımış ve safını bu yönde belirlemiştir.

Benden Fuzuli, isteme eş'ar-ı medh ü zemm

Ben aşıkam hermişe sözüm âşıkandır! (Bülent YORULMAZ; age; sayfa 398)

(Fuzuli, benden şiirlerime övgü beklemeyin; bunu yapanları ayıplayın/ben aşığım, aşka inanmışım. Benim sözlerim her zaman aşığa özgüdür, âşıkça olur.)

Aşk, Arapça, "ışık" tan dilimize yerleşen ve alev, ateş, ışık anlamına gelen bir sözcüktür. Aşkı tanımlarken, genellikle sevgi sözcüğü kullanılır. Aşk, içten gelen bir duyguyla ve tutkuyla bir şeyi sevmektir.

Fuzuli, aşka inanmış ve aşkı dizelerine taşımış büyük bir aşk ozanıdır. Dizelerinde aşkı derinden yansıtan, aşkın coşkun yönünü anlatan, var olan her şeyin özünde aşk bulunduğunu söyleyen bir ozanıdır. Zaten kendisi de "ben aşk ozanıyım, söylediğim sözler hep aşka özgüdür" diyor. Aşk özünde sevenin, sevilende yok olmasıdır. İkilik duygusunun kalkıp, birlik duygusunun yaşandığı bir coşkun, bir cezbe durumudur. İnsanın kendi beninden kurtulup, bütünsel olanı kavraması ve o bütünselliği tininde duyumsamasıdır. Fuzuli'de "ben sürekli âşıkça düşünürüm" derken bu bütünsellikten söz etmektedir.

Yevm'ü-s-sual hazrete raz eyleyim eğer

Eltâf-ü merhametle kulundan cevâb ala

Dünya evinde konduk oturduk bir iki gün

Layık mıdır kerime konuktan hisap ala (Eyüboğlu; age; 152)

(Kalkım günü, kulundan tatlı sözlerle, iyiliklerle karşılık almak isteyen

Tanrı'ya şunu diyeceğim; biz bu yeryüzüne konduk, bir iki gün oturduk, eli açık bir kimseye konuktan akça almak yakışır mı?)

Ozan bu dizelerde Tanrı'yı sorgulamakta ve insanları dünyaya konuk olarak gönderen, onların davranışlarını belirleyen yüce bir varlığın, insanlardan güzel söz beklemesi, onları davranışlarından dolayı sorgulaması, onun yüceliğiyle uyumsuz demektir. Bu şiir, şathiye'ye bir örnektir. Şathiyeler, Tanrı'yla, konuşmak, dertleşmek, şikâyette bulunmak amacıyla yazılmış şiirlerdir. İronik bir söylem egemendir. Dinsel içerikli taşlamalardır. Fuzuli'de yukarıdaki dizeleri de, bu anlamı içermektedir. Tanrı'ya, şikayette bulunmakta ve O'nu eleştirmektedir. Fuzuli'ye göre, her şeyi; dünyayı, bitkiyi, hayvanı, insanı ve kısacası her şeyi yaratan ve her şeye gücü yeten bir Tanrı, neden kendi yarattığı kullarına böyle bir ceza öngörür. Tanrı küçük işlerle uğraşır mı? Neden hem insanı yaşaması için dünyaya göndersin, hem her şeyi kendisi yaptırın, hem de, yaptıklarından dolayı onu en olmadık şekilde cezalandırın. Böyle bir Tanrı anlayışı, sevecen ve koruyan bir Tanrı'dan uzaktır. Oysa Tanrı, varlığı nedeniyle, koruyan, kollayan, seven olmalıdır.

*Ser-menzil-i her murâda rehberdir aşk
Keyfiyet-i her Kemâle mazhardır aşk
Gencine-i kâinata gevherdir aşk
Her sâdır olan neş'eye masdardır aşk.*

İnsan istediği hedefe varmak ve umutlarını gerçekleştirmek için, bilincini, gönlünü varmak istediği hedefe yönlendirmelidir. Bu da ancak aşkla olur. Çünkü aşk insanın kendi eksikliğini gidermeye dönük içsel güdüdür. Aşk, aşırı tutkuyla bir varlığa yönelmez. Ona ulaşma isteğidir. Bu güdü, insanı eylemde bulunmaya zorlar. Aşk, ya da bir işe yönelme ve o işi bitirme isteği olmasa, o işte başarı sağlanamaz. İşte bu isteği doğuran itici güç, insan tinindeki potansiyel enerjidir. Bu potansiyel enerjiye “sevgi” diyoruz. Bu enerji bir şeye tutku derecesinde yöneldiğinde aşk olarak açığa çıkar. O zaman insan da, aşk olmadan her hangi bir işi yapabilme, gerçekleştirme eylemi oluşmaz. Aşk istemek, istek ise kendisinde olmayı kendisine katmaktır. Aşk, insanı erdeme, bilgeliğe, yetkinliğe ulaştıran bir işleve sahiptir. Aşka sahip olmayan insanın, eyleme geçmesi ve önemli insansal değerleri başarabilmesi olanaksızdır. Evrenin yaratılmasında, doğadaki cevherlerin, madenlerin ve tüm maddenin var olmasının temelinde aşk vardır. Çünkü aşk karşıtlık içinde bulunan her şeyi birbirine doğru iten ve onları birleştirmeye dönük eylemi gerçekleştiren en temel itici güçtür. Aşk, bu itici gücün soyut adıdır. Aşk bir kavramdır. Kavram, var olan nesnenin, insan zihninde bıraktığı algı, bu algının o nesneye bağlanması ve o nesneyi zihinde belirli bir düzene sokmasıdır. Kavramlar, nesnelere zihinde oluşturduğu genel ve soyut düşüncelerdir. Bu anlamda aşk da bir kavramdır. Var olana hareket sağlayan, maddenin öz devinimini yaratan enerjinin, insan zihninde bıraktığı genel düşünce veya fikrin adıdır aşk. Fuzuli, bu anlamda aşkın, insanı şaşırtan bir yönünün olduğunu belirterek, her şeyin temelinde, hareketin oluşmasında aşkın olduğunu söylüyor. Fuzuli'ye göre, maddedeki hareketi, canlılardaki üremeyi, var oluştaki sonsuz enerjiyi doğuran aşktır.

*Ya râb belâ-yı aşk ile kıl, aşına beni
Bir dem belâ-yı aşktan etme cüda beni
Az eyleme inayetini ehl-i derdden
Yani ki çok belâlara it müptela beni
Oldukça ben götürme, belâdan irâdetim
Ben isterem belâyı çün ister belâ beni
Temkinimi belâ-yı muhabbetle kılma süst
Tâ dost ta'n idüp dimeye bi-vefâ beni (Doç. Dr. Bülent YORULMAZ age.)*

(Tanrım, beni aşkın belasına sok. Ben bu belaya alışkınım/ bir an bile aşkın belasından beni ayırma/ beni bu dertten uzak tutma, bu iyiliği esirgeme benden/ yani daha çok belalar ver bana, ben belanın tutkunuyum/ bela olduğu sürece beni beladan uzağa düşürme, bu benim isteğim, kararım/ ben belayı isterim, çünkü bela da beni ister/ yumuşak davranıp, sohbet edip belayı yok etmeye çalışma/ bunun sonucunda beni ayıplama, bu bağlılığımı yok edemezsin.)

Fuzuli'de üstün bir aşk duygusu vardır. Ozan bu aşkı özünün, ruhunun derinliklerinde duyumsuyor. Tanrı'dan aşkla bütünleştirme dileğinde bulunuyor ve kesinlikle aşktan ayrı kalmak istemediğini belirtiyor. Ozan, ben aşktan başka bir şey istemiyorum derken, aşkın devindirici, bütünleyici, var edici ve yaratıcı gücünün farkındadır. Burada söz konusu olan aşk, iki karşıt cins arasındaki ilişkiyi değil, kişiyi ben'den kurtarıp, bütününün içinde eriten tanrısal aşktır. Fuzuli, tanrısal aşktan bir an bile ayrı kalmak istemediğini açık bir şekilde belirtiyor.

Ey derdi-i Perver-i elem-i Kerbelâ Hüseyin

Vey Kerbelâ belalarına mübtela Hüseyin

Fuzuli, bu dizelerde Hz. Hüseyin'e şöyle sesleniyor:

Ey tüm derdi, sevenlerini korumak olan yüce insan; seni seven, koruyan insanların, sana Kerbelâ'da çektirdikleri acı, keder, üzüntü unutulur mu? Ey can insan sen, seni yok edenlere bile sevgi sundun, onlara bile güzel tutkular besledin. Ama onlar seni öldürdüler. Ben bundan dolayı sinemde büyük acılar çekiyorum. Fuzuli, Hz.Hüseyin ve Ehlibeyt tutkunudur. Birçok dizesinde bu tutkuyu öne çıkarmış ve yazmıştır.

Ne yanar kimse bana, ateş-i dilden özge

Ne açar kimse kapum, bad-ı sabadan gayrı

(Bana kimse yanmaz, aşk ateşinden başka/benim kapımı hafif, hoş rüzgârdan başka kimse açmaz.

Ozan, aşkın gücünü en derinlerde duyumsamakta ve tüm gerçekliğin devindirici özünü aşka bağlamaktadır. Fuzuli, Doğayla iç içe ve onun bütünselliğiyle dolan bir insan olarak; insanların davranışlarından değil ama hafif ve serinletici rüzgârdan daha çok mutluluk duyduğunu ve bundan da zevk aldığını belirtmektedir.

Yâd et FUZULÎ Al-i aba, halin eyle âh

Kim berk-i âh ile yakılır, harmen-i günah.

(Hz. Muhammet ve onun ailesini anımsa, onlara ne acılar çektirdiler, sen durumuna fazla aldırma/ kim ki şimşek gibi güçlü ateşlere yakılır, bu güçlü ateşlere hiçbir giysi dayanmaz, insanları yakmak günahtır.)

Fuzulî, yukarıdaki dizelerde; Al-i Aba olarak anılan, Ehliyet'i (Hz. Muhammet, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Fatma) , anımsatarak, bu aileye karşı işlenen suçlardan, yapılan katliamlardan ve uğranılan bakılardan büyük acı çektiğini, bu duruma çok üzüldüğünü belirtiyor. Ozan, size bu kadar sert, bu kadar acımasız eylemde bulunan insanlara (Muaviye, Yezit... vs) seslenerek, bu insanlara nasıl kıydınız? Nasıl yaktınız? Nasıl öldürdünüz, bu çok büyük bir günahtır, demektedir. Fuzulî, bu dizelerde, açık bir şekilde, Hz. Muhammed ve onun ailesine, soyuna yapılan haksızlıkları eleştirmiş ve bu insanlara sevgi ve saygı duyduğunu vurgulamıştır. Kerbelâ'da şehit edilen insanların içinde, Hz. Muhammed'in çocukları ve torunları da bulunmaktaydı. Bunun ötesinde Hz. Ali'ye halifelik konusunda çıkarılan zorluklar ve Hz. Muhammet'in ailesine karşı uygun olmayan davranışlar, Fuzuli'yi derinden etkilemiştir. Alevi-Bektaşî ozanı olarak bu konularda duyarlılığını ve bu aileye karşı yapılan olumsuzlukları birçok şiirinde dile getirmiştir.

Hayal ile tesellidir, gönül meyl-i visal etmez.

Gönülden taşra bir yâr olduğun, aşk hayal etmez. (Özmen, age. S. 386)

(Bellek de kurulan düş ile avunur, bir gönle yönelme ve kavuşma isteği yoksa/ Sevgiden uzaksa bir gönül bu durumda aşkı düşünmez.)

Fuzuli bu dizelerde de yine sevgiyi, gönül bağı ve muhabbeti öne çıkarmıştır. Ozana göre, eğer bir insanda sevgi, muhabbet etme isteği yoksa, o insan aşka yönelemez demektedir. Aşk, ancak istemekle, arzulamakla, eksiklik duyduğu şeyi kendisine katma iradesini göstermekle söz konusu olabilir. Eğer bu olgular, bir insanın özünde açığa çıkmamışsa o insan aşk denilen o derin tutkuyla buluşamaz.

Şi'r bir maşukadır, hüsn-i ibaret ziveri

Can-ü dilden nazenin mahublar aşıkları. (Özmen age, S. 390)

(Şiir, sevilene yazılan, ve güzel sözlerle süslenen duygulardan oluşur/Seven, sevileni gönlünde güzel, nazik, ince yapılı görür. Yazılanlar candan, içten duyguları yansıtır)

Fuzuli, dizeleri sevdikleri için yazdığını belirterek; şiiri, güzel sözlerle süslenmiş duygular olarak tanımlamıştır. Ozana göre, insanın gönlünü okşayan, ona haz katan, yaşam sevgisi veren, hayata bağlayan ve varlığının bilincini uyandıran sevgiliye, yazılan her şiir candan ve içten yazılır. Fuzuli de bunu yapmıştır.

Cevher-i zatundadır mecmu-u evsaf-ı kemâl

Bu sıfat ile ki senden kandan bir pâk zat (Özmen age, S. 403)

(Cevheri, değerli olanı üretenler, onları bir araya getirenler, üstün niteliklerin farkına varanlar bilgili ve olgun olanlardır/ Bu kimliği, bu özü taşıyanlar, temiz yürekli, üstün değerli kişilerdir.)

Doğada her şey ham haliyle bulunur. Ham durumundaki bir cevheri, bir madeni işleyip, onu insanlığın yararına sunmak, ancak bilinçli ve bilgili insanların yapabileceği bir iştir. Bilgi, sonradan öğrenilen ve yaşamın pratiğinden ve dış dünyadan alınan verilerle zenginleşen bir zihinsel işlevselliktir. Hiçbir şey durup dururken işler hale gelmez. Onun için emek gerekir. Emegin olduğu her yerde üretim ve çaba vardır. İşte yaşam da, bu çabayı gösteren ve emek veren insanlar, her zaman bilgiye ulaşırlar. Bu da bilgili olanı, diğerlerinden farklı ve güçlü kılar. Ozan, bu olguyu dile getirmiştir.

*Fuzuli'nin Eserleri;

—**Türkçe Divan;** Bu Divan'da, Türkçe gazel, terkiib ve terci'i bend, müseddes, muhammes, murabba şeklindeki şiirler, kıt'a ve rubai'lerden oluşur. Hz. Muhammed'e duyulan sevgiyi ve bağlılığı anlatan "Su Kaside"si ve Ehl-i Beyt'e duyduğu derin sevgiyi haykırarak açığa vuran "Kerbelâ Mersiye"si yer alır.

—**Farsça Divan;** Bu Divan'ın ön sözünde Fuzuli, şiir anlayışını açıklar ve yaşamı hakkında bilgi verir. Divan Farsça yazılmış, gazeller, kasideler, kıt'alar ve rubailerden oluşur.

— **Arapça Divan;** Bu divanın varlığı biliniyor ama kendisi elde bulunmuyor. Bu Divan'da daha çok Hz. Muhammed'e ve Hz. Ali'ye duyulan övgü yer alır. 465 beyitlik 11 adet Arapça kaside vardır.

— **Hadikatü-s Suada (saadete, mutluluğa erenlerin bahçesi);** İranlı şair Hüseyin Vaiz'in Ravazatü-ş Şüheda adlı eseri örnek alınarak yazılmıştır. Bu eserde yer yer manzum parçalar bulunur. Kitabın esas konusu Kerbelâ Olayıdır. Peygamberler, Hz. Muhammed, Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'e yer verilmiştir. On iki imam'lar konu edinmiştir.

— **Beng-ü Bâde (Afyon ve Şarap) ;** Bu eser 540 beyitlik Türkçe Mesnevi biçiminde yazılmıştır. Uyuşturucu Afyon ile Şarap arasındaki savaşı anlatır ve bu savaşta Afyon yenilgiye uğrar. Aslında Afyon Osmanlı Padişah'ı 11. Beyazıt, şarap ise Şah İsmail'dir.

— **Heft Cam (Yedi Kadeh) ;** Bu eser 318 beyitlik tasavvufi bir eserdir.

— **Rind ü Zahid (Kalender ve Softa);** Yaşamı seven, dünyayı önemseyen ve dünya nimetlerinden yararlanmayı isteyen, sevecen, hoşgörülü bir derviş'le (Rind Yaşam); bu değerleri horlayan, boş veren, tutucu bir softanın tartışmalarını içeren bir eserdir.

— **Hüsn ü Aşk;** Bu eser, Fuzuli'nin tıp alanındaki bilgisini aktaran ve Farsça yazılmış küçük bir risale'dir.

— **Şikâyetname;** Kendisine bağlanan dokuz akçe gündeliği alamaması üzerine Nişancı Celal-Zade Mustafa Çelebi'ye yazdığı Türkçe bir mektuptur.

--- **Matlau-l İtikad;** (Bu kitap Leningrad Müze'sinde bulunan Fuzuli Külliyyatı içerisinde yer almaktadır. Burada Fuzuli, on iki imam soyuna bağlılığını dile getirmiştir.

--- **Enüsü-l Kalb; (Nefsi Eğitmek)** Zarif bir duygu ve düşünce ifade eden ve Farsça yazılmış olan bu eser 134 beyitten oluşan Kaside'dir. Edirne Kütüphanesi'nde bulunmuştur. Türkçe çevirisiyle birlikte 1944 yılında yayınlanmıştır.

---- **Leyla ve Mecnun; Bu** eser ünlü bir aşk ve ıstırap mesnevisidir. Fuzulî'nin en güzel eserlerinden birisidir. Bu eserde ozan; insanın karşı cinsine duyduğu bedeni aşkla, tanrısal aşkı sorgulamış ve her ikisini birleştirmeyi başaran bir şaheser meydana getirmiştir.

* Fuzulî'nin eserleri; *A. Celalettin ULUSOY' UN Yedi Ulular; kitabından yararlanarak hazırlanmıştır.*

FUZULÎ'DEN ŞİİRLER (Günümüz Türkçesiyle)

YA RÂB BELÂYI ÂŞK İLE

Ya râb belayı aşk ile kıl aşına beni
Bir dem belâ-yı aşktan etme cüdâ beni
Ey Allah'ım aşk belasıyla içli dışlı kıl beni- hiçbir zaman ayırma aşk belasından beni)

Az eyleme inâyetini ehli derdden
Yani ki çok belâlara kıl mübtelâ beni
Yardımlını dertililerden esirgeme- yani çok aşk belaları ver bana

Oldukça ben götürme belâdan iradetim
Ben isterim belâyı çü ister belâ beni
Ben var olduğum sürece dileğim beni beladan çevirme- çünkü ben belayı, bela da beni istiyor.

Gittikçe hüsnün eyle ziyâde nigarımın
Geldikçe derdine beter et müptelâ beni
Gittikçe daha da artır sevgilimin güzelliğini- bana gelince onun derdine beni daha çok tutkun et.

Öyle zaîf kıl tenimi firkatinde kim
Vaslına mümkün ola getürmek saba beni
Onun ayrılığında beni öyle aciz ve yalnız bırak ki- sabah yeli beni ona ulaştırabilsin.

Nahvet kılıp nasib **FUZULÎ** gibi bana
Ya râb mukayyed eyleme mutlak bana beni
Fuzulî gibi kibirlilik büyüklük edip- ey Allah'ım, bir an bile beni kendimle sınırlama, beni benimle baş başa bırakma.

Aşına ; Tanıdık.

Belâ ; Evet.

Çü ; Çünkü.

Cüda ; Ayrılık

Firkat ; Yarattış.

Hüsn ; Güzellik.

İnayet ; İyilik.

İradet ; İstenc, istek.

Mukayyed ; Bağlı, bağlanmış. Kayıtlı, sınırlı.

Müptela ; Tutkun, düşkün

Nahvet ; Kibirlenme, büyüklenme.

Nasip ; Ele geçen, elde edilen. Erişilen.

Nigar ; 1- Resim 2- Yüz, çehre

Saba ; Sabah rüzgarı.

Vasıl ; Erişen, kavuşan.
Zaif ; Aciz

GAZEL

Hâsılıım yok ser-i kûyunda belâdan gayrı
Garazım yok reh-i aşkında fenâdan gayrı

Senin sokağının başında beladan başka elde ettiğim (bir şey) yok -aşkının yolunda yok olmaktan (ölmekten) başka da bir amacım yok.

Ney-i bezm-i gamem ey âh ne bulsan yele ver
Oda yanmış kuru cisminde hevâdan gayrı

Ey ah! Gam (hüzün) meclisinin ney'iyim, ateşe yanmış kuru vücudumda arzudan başka bir şey bulamazsın.

Perde çek çehreme hicran günü ey kanlu sirişk
Ki gözüm görmeye ol mâhlikadan gayrı

Perde çek ki bende eksik olmayan kanlı gözyaşı döken yüzüm görünmesin- Gözüm ay yüzlü olanları görsün başka şeyleri değil.

Yetti bi-kesliğim ol gayete kim çevremde
Kimse yok çizgine gird-âb-ı belâdan gayrı

Kimsesizliğim o dereceye vardı ki, çevremde -keder ve acı döngüsü verenlerden başka kimse yok.

Bozma ey mevc gözüm yaşı habâbın ki bu seyî
Komadı hiç imâret bu binadan gayrı

Ey gözümünden sel gibi akan su damlacıkları- bu binaya (bedenime) olumlu, yapıcı bir şey eklemedin.

Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım bâd-i sebâdan gayrı

Bana, ne gönül ateşinden başka kimse yanar,-ne de tan yelinden başka kimse kapımı açar.

Bez-mi aşk içre **FUZULÎ** nice âh eylemeyem
Ne temettu' bulunur neyde sadâdan gayrı

Fuzûlî! Aşk meclisine girip de nasıl ah etmeyeyim? —benim sestem başka bir kazancım bulunmaz.

Bad-ı Sabah, Sabah Yeli.
Bad ; Yel, Rüzgar.
Beym ; Meclis.
Bi-kisliğim ; Kimsesizlik.
Çehre ; yüz
Gamem ; Kederim, acıyım.
Gayet ; şayet, eğer.
Girdap ; Döngü.

Habab ; Su üzerinde ki kabarcıklar.
Hasıl ; Olan, ortaya çıkan.
Heva ; Heves, istek.
Hicran ; Ayrılık.
İçre ; İçeri.
İmaret ; Yapım.
Mahlika ; Ay yüzlü.
Mevc ; Dalga.
Özge ; Biricik, tek.
Sada ; Ses.
Seyi ; Sel gibi.
Sirişk ; Gözyaşı
Temettu ; Kar etme, kazanma.

GAZEL

Mende Mecnundan füzun âşıklık istedadı var
Âşık-ı sadık menem Mecnunun ancak adı var
*Bende Mecnun'dan daha fazla aşıklık özelliği var /Aşkına sadık olan benim
Mecnun'un sadece adı var.*

Kıl tefahür kim senin hem var ben tek aşkın
Leyla'nın Mecnunu Şirinin eğer Ferhad'ı var
*Ben senin aşğınım ki bununla övünmelisin /Nasıl Leyla'nın Mecnun'u Şirin'in
Ferhat'ı var; benim de aşkım sensin.*

Ehl-i temkinem beni benzetme ey gül bülbüle
Derde sabrı yok anın her lahza bin feryadı var
*Ben ölçülü, ağırbaşlı ve akıllı bir insanım ey gül beni bülbüle benzetme/ Derde sabrı yok
onun, her an feryadı var*

Öyle bek-halem ki ahvalim görende şad ol
Her kimin kim dehr cevrenden dil-i naşadı var
*Öyle kötü bir haldeyim ki durumumu görenler sevinirler/ Zamanın değişiminden, kimin
neşesiz, sevgisiz, dili, gönlü var.*

Gezme ey gönlüm kuşu gafil feza-yı aşkta
Kim bu sahranın güzer-gahında çok sayyadı var
*Ey gönlümün kuşu, aşk âleminde boş boş gezme/Çünkü bu mekânın her yerinde
(yolunda) birçok avcısı var.*

Ey **FUZULİ** aşk men'in kılma nasihten kabul
Akıl tedbiridir ol sanma ki bir bünyadı var
*Ey Fuzuli! Aşkı yasaklayan öğütlerden uzak dur. Bu tür sözlere uyma/Sanma ki o tür
sözlerin bir temeli, aslı, esası olsun. O sözlerin gerçek bir anlamı yok. Aklını kullan ve bu
asılsız sözlere karşı tedbirli ol.*

Ahvalim ; Durumum.
Anın ; Onun.
Bek ; Bak.
Bünyad ; Temel, asıl, esas.
Çevrin ; Döngü.
Dehr ; Devir, dünya, zaman.
Feza ; Uzay, gökyüzü, alem.
Füzün ; Çok fazla.
Gafil ; Boş gezen.
Halem ; Halim

İstedad ; yetenek
Lahza ; An.
Men ; Yasak
Mende ; Bende
Nasihah ; Öğüt.
Naşad ; Sevinmeyen, üzülen.
Sahra ; Arazi. Büyük çöl.
Sayyad ; Avcı
Şad ; Sevinçli
Tefahür ; Övünme.
Temkin ; Tedbirli, ağır başlı.

ÇEŞM-İ GİRYANIM GÖRÜP

Ol ki her sa'at gülerdi çeşm-i giryânım görüp

Ağlar oldu hâlîme bî-rahm cânânım görüp

(Bil ki her saat gülerdi, neşelenirdi ağlayan gözlerim/ Halime acımayan, beni korumayan yârimi görüp de ağladım.)

Eyleyen ta'yin-i cezâ-yi müdâvâ derdime

Terk edip cem' etmedi hâl-i perîşânım görüp

(Ceza belirleyen (ceza veren) insandan derde deva arama/perişan durumumu görüp,sormadan halimi terk edip gitti.)

Lâle-ruhtar göğsümün çâkine kılmazlar nazar

Hiç bir rahm eylemezler dâğ-i hicrânım görüp

(Güzel ruhlu (lale gibi, (Lale= güzelliğın simgesidir))insanlar (kadınlar) göğsümün üstünde, bende kötü etkiler bırakmazlar/ çok büyük ayrılıklar görüp, hiç acı bırakmazlar.)

Tut gözün ey dûd-i dil çerhin ki devrin terk edip

Kalmasın hayrette çeşm-i gevher efsânım görüp

(Gözünü kapat ey tatlı dilli kadın, geçmiş dönemi unut, terk et/ sonra hayrette kalmasın, gözümdeki cevherin dağıldığını görüp.)

Pertev-i hur-şîd sanmam yerde kim devr-i felek

Yere urmuş âf-tâbın mâh-i tâbânım görüp

(Güneş gibi parlayan, aydınlık olan yerde, keder, acı kalmaz/ yere düşen en iyi ve çok parlak ay ışığı gibi,

Suda aks-i serv sanmam kim koparıp bağ-bân

Suya salmış servini serv-i hırâmânım görüp

(Suda sureti gözüken, kafayı, bahçeden (gövdeden) kimsenin kopardığını sanmam/ suya salmış bedenini, sallana salana, nazlı nazlı gezerken gördüm.)

Ey FUZULÎ bil ki ol gül-'ârızı görmüş değil

Kim ki ayb eyler benim çâk-i girîbânım (www.antoloji.com)

(Ey Fuzuli, bilesin ki o gül, zarar görmemiştir/ kim ki bu güle zarar verirse, bu ayıbı yaparsa ben onun yakasını yırtarım.)

Aftab ; En iyi.
Arızı ; Arıza, bozuk.
Bi-rahm ; Acımayan, korumayan.
Çâkine ; Üstüne.
Çak-ı giriban ; Yaka yırtma.
Çerh)Çarh) ; Dönme, çark etme.
Devri –felek ; Zaman, dönem, keder.

Dudu dil ; Tatlı dilli kadın.
Efsan ; Dağtan, saçan.
Gevher ; değerli taş, cevher.
Giriban ; Yaka, cep.
Giryanim ; Ağlayan, ağlayıcı
Hıraman ; Salına salına, nazlı nazlı yürüyen.
Hicran ; Ayrılık.
Hur-şit ; Güneş.
Lale ; Bir çiçek adı.Güzelliği simgeler.
Mah ; Ay
Müdava ; Deva arama, çare bulma.
Nazar ; Kötü göz.
Pertev ; Işık, parlaklık.
Rahm ; Acıyan, koruyan.
Serv ; Kafa, baş.
Taban ; Alt, temel.
Tayin Edici ; Belirleyici.
Urmuş ; Vurmuş.

RÜBAİ

Her dil ki esir-i gam-ı hicran olmaz
Şayeste-i zevk-i vasl-ı canan olmaz
Her derd ki var, var dermanı veli
Bidertlerin derdine derman olmaz.

Bir dil ki, özgürdür, korkusuzdur, kedersizdir. Onda ayrılık olmaz/ Meğer ki zevke erişmiş, cananını bulmuş olsun/bir dert var ise eğer; o derdin dermanını bilen velisi de var. Dert yoksa eğer, dertsizin derdine derman aramak da boşunadır.

Bidert ; dertsiz.
Esir ; Bağlı, köle.
Gam ; Keder.
Hicran ; Ayrılık
Şayeste ; Şayet, Meğer.
Vasl ; Erişmiş.

MURABBA

Gayr ile her dem nedir seyr-i gülistân ettiğin;
Bezm edip halvet kılıp yüz lütf-u ihsân ettiğin?
Ahd bünyadın mürüvveddir mi virân ettiğin!
Hani ey zalim bizimle ahd-u peymân ettiğin?

(Artık yetmedi mi, her zaman gül bahçesini izlediğin/ Bu kadar topluluk içinde yalnız kalmana neden olanlara, yüz vermen iyilik veya yardımda bulunmam yetmez mi?/ Bu kadar acı çekmen, gönülden yıkılman insanlara verdiğin, güzel ve iyi olan değerleri yerine getirememenden/ Hani ey zalim, bizimle olacağına söz vermiş, yemin etmiştin.)

Cürmümüz noldu ki bizden eyledin bizârlık
Biz gâmın çektik, sen ettin özgeye gâm-harlık
Sizde adet bu mudur, böyle olur mu yârlık!
Hani ey zalim, bizimle ahd-u peymân ettiğin (www.siirdostu.com)

(Suçumuz nedir ki, bizden bıkip usandınız/ acısını biz çektik, sen bizlere bayağı, kötü davranıyorsunuz/ sizde adet böyle midir? Hiç dostluk böyle olur mu?/ Hani ey zalim, bizimle olacağına söz vermiş ve yeminler etmiştin.)

Ahd ; Söz verme.
Bezm ; Topluluk, meclis.
Bizar ; Bıkılmış, usanmış.
Bünyad ; Asıl, esas.

Cürüm ; Suç
Gülstan ; Gül bahçesi.
Halvet ; Yalnızlık çeken. Yalnızlığı seçen.
Har ; Bayağı, aşağı, yıkılmış.
İhsan ; Bağışlamak, yardım, iyilik.
Lütuf ; İyilik.
Mürüvvet ; İnsaniyet, iyilik.
Özge ; Bir tane, biricik.
Peyman ; Yemin.
Seyir ; İzleme.
Viran ; Yıkık-dökük, harabe.
Yar ; Sevgili, dost.

Kaynakça;

Ana Britanica; ilgili Madde

EYUBOĞLU, İsmet Zeki; Alevi-Bektaşî Edebiyatı.

EYUBOĞLU, İsmet Zeki; Türk Şiirinde Tanrı'ya Kafa Tutanlar; Kaynak Yay.1995)

Hacı Bektaş Veli, Anadolu Kültür Vakfı 2007 yılı takvimi; 3 Ocak)

İLHAN, Hüseyin; Alevilik İnanç ve Kültür, Barış Mat.2005.

ÖZMEN, İsmail, Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, Saypa Yay. Cilt 2, 1995

*ŞİMŞEK, Mehmet; Dede Korkut ve Ahmet Yesevi'den Günümüze Uzanan Ünlü Alevi Ozanları; Can Yay. 1.
Baskı 1995*

ULUSOY, A. Celalettin; Yedi Ulular; Ajans Türk Mat.

www.antoloji.com

www.siirdostu.com

*YORULMAZ, Bülent; Doç. Dr. 1. Uluslar arası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri; HBVAKV;
Yay.2000; Kerbela ve Fuzuli'ye dair makale.*

